

Daadwerkelijk ruimte voor de professional

Maatwerkondersteuning in Zaanstad

DOOR Mark Koetsier

Gemeenten zien de transformatie van het sociaal domein vaak als aansluiten op de leefwereld van inwoners, ruimte geven aan de professional en maatwerk. Tegelijkertijd beroepen ze zich nog op wet- en regelgeving, procedures en verplichtingen vanwege de accountant. Maar wat gebeurt er als gemeenten de professional echt ruimte geven? De gemeente Zaanstad onderzoekt het.

De gemeente Zaanstad is in juni 2015 gestart met een pilot budget maatwerkondersteuning armoedeopgave. Ondersteuning op maat betekent dat de ondersteuning wordt bepaald door de individuele behoefte en niet door generieke regels. Uit gesprekken met inwoners, sociaal wijkteams en jeugdteams in Zaanstad is gebleken dat het huidige minimabeleid vaak te weinig ruimte laat om mensen in financiële nood effectief te kunnen helpen. Mensen met een inkomen dat net boven het minimum uitkomt, komen namelijk vaak – precies om die reden – niet voor ondersteuning in aanmerking, terwijl deze groep wel steeds vaker in de problemen komt. Dit resulteert in hoge maatschappelijke kosten door bijvoorbeeld uithuiszettingen, herhuisvesting, maatschappelijke opvang en extra beroep op de bijstand. Kosten die de gemeente vaak relatief makkelijk kan voorkomen door goed te kijken naar de individuele behoefte en daar praktisch op in te springen. Het huishouden in het kader is geholpen vanuit het budget van de pilot. Een eenmalige investering van in dit geval elfhonderd euro heeft een bijstandsuitkering voor het gezin voorkomen a zestienduizend euro per jaar.

Veel gemeenten zijn bijzonder geïnteresseerd in de uitkomsten van de pilot. Vragen die veelvuldig worden gesteld zijn: Heeft dit niet een enorme aanzuigende werking? Wat is het afwegingskader voor het sociaal wijkteam? Wat is de wettelijke grondslag van deze besteding? Dit had toch ook gewoon via de bijzondere bijstand gekund? Tussentijdse evaluatie heeft laten zien dat de aanzuigende werking uitblijft. Armoede kenmerkt zich door schaamte en mensen willen juist het liefste het geld weer terug betalen. Uit gesprekken met de sociaal wijkteams

en jeugdteams blijkt ook dat medewerkers moeten wennen aan (meer) ruimte nemen. De cultuuromslag om gebruik te maken van de ruimte die geboden wordt, lijkt de grootste opgave.

City Deal

De gemeente Zaanstad heeft in maart 2016 samen met de gemeenten Eindhoven, Enschede, Leeuwarden en Utrecht een City Deal gesloten met de ministeries SZW, BZK en VWS. De deal betreft een onderzoek op basis van honderd casussen waarbij tegen systeemproblemen

Lasmasker

Een man meldt zich bij het sociaal wijkteam in Zaanstad. Hij heeft een taalachterstand, veel brieven begrijpt hij niet en mede vanwege de hierdoor ontstane schulden zit hij in een wettelijk schuldsaneringstraject (Wnsp: Wet schuldsanering natuurlijke personen). Gelukkig heeft hij met behulp van het sociaal wijkteam een baan kunnen vinden als lasser, aangezien hij in zijn land van herkomst ook lasser was. Maar hij moet een eigen lasmasker aanschaffen. Dat is beleid van het bedrijf, vanwege de hygiëne. Omdat dit lasmasker elfhonderd euro kost, heeft het bedrijf een regeling getroffen met werknemers dat dit bedrag in termijnen kan worden ingehouden op het loon. Echter, vanwege het Wnsp traject mag er geen geld ingehouden worden op het loon. Meneer komt ook niet in aanmerking voor bijzondere bijstand, aangezien hij een baan heeft en boven de 110 procent van het wettelijk sociaal minimum zit. Sowieso kan hij niet zomaar geld ontvangen, omdat dit ook terecht zou moeten komen bij de schuldsanering. Meneer dreigt zijn baan weer te verliezen...

Fotolia

Dankzij een eenmalige bijdrage uit de pilot maatwerkondersteuning armoedeopgave kon een lasmasker aangeschaft worden en daarmee een bijstandsuitkering voorkomen.

aan wordt gelopen. Uiteindelijk moet de analyse leiden tot nieuwe manieren van ondersteuning voor kwetsbare gezinnen. Het mooie van deze deal is dat we uit de klassieke actie-reactie komen tussen gemeenten en ministeries, waarbij de gemeente vraagt om meer ruimte en het ministerie als reactie wijst op bijvoorbeeld artikel 16.1 van de Participatiewet waarin de gemeente ruimte heeft om af te wijken om zeer dringende redenen. Door samen te kijken naar die leefwereld, wat gaat er goed, wat gaat er minder goed en wat moeten we vandaag nog oplossen, komen we daadwerkelijk tot een strategische agenda die de systeemwereld beter moet doen aansluiten op die leefwereld. We kijken met een integrale blik over departementen, verschillende wetten, maar ook over de schotten in de gemeentelijke budgetten heen. Juist de combinatie van problemen maakt het ingewikkeld in de casus van het lasmasker. Misschien hadden we met een afwijking op basis van artikel 16.1 het probleem kunnen oplossen in de bijzondere bijstand, maar dan ben je vanwege procedures vaak wel zes weken verder, loop je weer tegen andere problemen aan in de Wnsp, en was je waarschijnlijk tot een verstrekking gekomen

op het moment dat de cliënt zijn baan al had verloren.

Kassabon

De pilot budget maatwerkondersteuning armoedeopgave onderzoekt in hoeverre een slagvaardig sociaal wijkteam of jeugdteam bijdraagt aan preventievere en effectievere ondersteuning. Wanneer een sociaal wijkteam of jeugdteam een verzoek doet tot benutting van het budget maatwerkondersteuning moeten ook de verwachte bespaarde maatschappelijke kosten in beeld worden gebracht. Uiteraard blijft het arbitrair welke kosten in beeld worden gebracht en is het moeilijk in te schatten wat bijvoorbeeld een begeleidingstraject in een denkbeeldige situatie zou kosten, maar toch zijn er allerlei concrete besparingen in diverse casuïstiek terug te vinden die je met grote zekerheid kan vaststellen. Zo hebben diverse bestedingen vanuit het budget maatwerkondersteuning het veelvoudige kunnen besparen door bijvoorbeeld uithuisplaatsingen kinderen, werkloosheid, opname in een verpleegtehuis, uithuiszetting of Wmo vervoer te voorkomen. Interessant zou zijn om te meten wat de opbrengsten op de lange termijn zijn. Kunnen we door preventie-

ve ondersteuning kosten in de gezondheidszorg, jeugdhulp en langdurige zorg voorkomen?

Culturomslag

Is iedereen blij met maatwerk? Nee, mensen maken zich ook zorgen over willekeur en 'degene die het hardste schreeuwt krijgt het meest'. Ook professionals hebben soms moeite om gebruik van de ruimte te maken die hen wordt geboden. Zeker in het begin van de pilot kreeg de gemeente Zaanstad vaak de vraag of een specifieke casus in aanmerking zou komen voor maatwerkondersteuning, terwijl het juist de bedoeling is dat de professional in de wijk in overleg met de inwoner de keuze kan maken. Dit geeft ook een andere verhouding tussen professional en cliënt, waarbij je je eerst nog kon verschuilen achter 'dat is nou eenmaal de wet, de beslissing van de gemeente of CIZ', ben je nu zelf verantwoordelijk voor de inzet van maatwerkondersteuning.

De aansluiting op de leefwereld vindt uiteindelijk toch plaats aan die keukentafel. Het is aan het Rijk en gemeenten om dit keukentafelgesprek te faciliteren met de ruimte om te doen wat nodig is om mensen weer zelfredzaam te laten worden of te laten blijven. Maar als deze ruimte niet wordt gepakt en men zich blijft verschuilen achter regelgeving, procedures of beslisbomen zal deze aansluiting nooit tot stand komen. Gelukkig zien we steeds meer beweging ontstaan: in Den Haag, in onze eigen organisatie, maar vooral ook in de wijken. Ik krijg al een tijdje geen mails meer met het onderwerp 'Komt gezin x in aanmerking?' Het is voor de verandering ook wel eens leuk om blij te zijn wanneer de maandelijkse bestedingen van een budget alleen maar toenemen. ■

Mark Koetsier is projectleider Expert bij Gemeente Zaanstad.